NOR1211 – Norsk hovedmål

Del A – Kortsvarsoppgave

Vår venn Vy

I Vys annonse «Sjekk den utsikten» (Vy 2023), publisert i *A-magasinet* 21. april 2023, ser formålet ut til å være å få fram at det er miljøvennlig og behagelig å reise med Vy. Togselskapet benytter seg av appellformene etos og patos for å vekke tillitt og mane fram en spesiell følelse hos sitt retoriske publikum.

Vy forsøker å styrke sin etos gjennom å framstå som et selskap med god moral, som vil det beste for folk. «Reis miljøvennlig på din måte», står det ved siden av selskapets logo. Her peker de på at tog i sin natur er miljøvennlig transport, og at Vy er et selskap som tar samfunnsansvar. Videre indikerer de at de ønsker oss vel, ved å poengtere at du kan reise på *din* måte, uansett om du velger å se ut vinduet på vakker, norsk natur, eller stirre ned i en skjerm.

Det benyttes også patos-argumentasjon i annonsen, om enn på en litt original måte. Miljøkampen vekker sterke følelser, og kan være polariserende. I denne annonsen virker både tekst og bilde sammen for å forsøke få fram andre typer følelser. Bildet av den smilende jenta som ser på telefonen, badet i solen utenfra, med flott, norsk natur i bakgrunnen, kan gi oss en følelse av ro og harmoni. Dette underbygges av språket i annonsen, som kan sies å ha et avslappet, muntlig preg. «Du ser liksom Norge på en helt annen måte. Alle disse små stedene der folk og dyr bor.» Her snakker togselskapet til oss som en venn kunne ha gjort.

For å oppsummere kan vi si at Vy kombinerer etos og patos for å nå fram med budskapet om at det er miljøvennlig og fint å reise med tog.

Litteratur:

Vy: «Sjekk den utsikten». *A-magasinet* 21. april 2023

Del B – Langsvarsoppgave

Oppgave 3

Krigens arr falmer aldri

Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022 (Scott 2023) har preget hele Europa, og mange ble tatt på sengen av Putins aggresjon mot et naboland. I novellen *Kattene i Kyiv* (Molven 2023) utforsker Rannveig Fern Leite Molven etterdønningene av invasjonen, og hvordan dette kan påvirke de som er hardest rammet.

Novellens motiv er at vi følger en hunnkatt gjennom en lang natt i Kyiv. Katten ligger og slumrer og venter på at mørket skal legge seg, så den kan bevege seg ut for å jakte mus. Vi får et tilbakeblikk til hvordan livet var før invasjonen, før nattens jakt fortsetter, uten resultat. Gjennom hele fortellingen er katten preget av usikkerhet, redsel og forsiktighet. Dette ser ut til å være blant en rekke beslektede temaer teksten tar opp, som den vedvarende frykten og usikkerheten, de tap og traumer, som oppstår når livet blir snudd på hodet, her spesifikt på grunn av krigføring som rammet sivilbefolkningen hardt.

Teksten kan sies å ha en noe uvanlig komposisjon, all den tid lesere her blir snytt for en tradisjonell spenningsutløsning. Novellen starter med en kort eksposisjon, hvor Molven i det første avsnittet setter tonen og tempoet for fortsettelsen. «Hun slumrer. Lytter etter trinn, etter stemmer. Hun ligger med hodet flatt mot halen, slik at ørene kan fange opp lydene av alt som beveger seg. Hun kan ikke gå glipp av noe.», skriver hun. Her bereder Molven grunnen for en historie som preges av forsiktighet, og vi aner en overhengende fare som framtvinger denne forsiktigheten. Handlingen kommer først i gang i det mørket legger seg, når katter har det med å forvandles fra å ligge døsige i solen, til å bli kaldblodige jegere. Men heller enn å bygge opp den spenningsstigningen vi kanskje ville forvente gjennom natten, viser Molven oss hvordan de traumer katten har vært utsatt for har gjort henne usikker, og rokket ved selve det som kan sies å være en katts natur: «Hun vet ikke. Det er så mange ting hun ikke vet, og hun har fortsatt ikke helt skjønt dette med jakta, hva som er best. Er dette ei natt for å fange mus, eller vente i en busk til fuglene våkner igjen? Hun vet ikke.», kan vi lese. Det er verdt å merke seg gjentagelsen av setningen «Hun vet ikke.», som fortsetter gjennom novellen. Dette kan være et grep forfatteren tar for å beskrive konsekvensene av den angsten og usikkerheten teksten virker å tematisere, og deres mulige permanens. Videre kan det sies

å bygge seg opp mot et klimaks i det en annen katt nærmer seg, men vi får aldri noen skikkelig spenningsutløsning, kun denne vedvarende følelsen av usikkerhet, før morgengry igjen kommer.

Det er verdt å merke seg bruken av en autoral, allvitende forteller, og det uvanlige valget av synsvinkel: Vi opplever hele fortellingen fra en katts ståsted. Dette gjør at vi får en spesiell sensorisk opplevelse i teksten, idet Molven benytter seg av lyder, smaker og lukt for å vekke fortellingen til live, nettopp slik vi kan se for oss at en katt ville ha opplevd det. «Pelsen er tørr og støvete, smaker jord. Uansett hvor mye hun vasker, blir den ikke helt som før.», skriver hun. Dette kan sies å være et effektivt grep som drar leseren inn i scenen, vi kan selv nærmest fornemme smaken av jord i munnen. Det at pelsen aldri blir helt som før må også kunne sies å ha en dobbelt betydning, som igjen underbygger tematikken med at de følelsesmessige arr som traumer gir oss, ofte vil være permanente. Et annet eksempel på dette, som igjen viser hvordan noe helt grunnleggende hos katten har endret seg som følge av tapet av menneskefamilien sin og krigens herjinger: «Det gjennomsiktige i veggene var blitt til små skarpe biter, som hun måtte være forsiktig å ikke sette potene på, og alt luktet merkelig, som om alle luktene hun kjente, hadde blandet seg sammen, blitt noe annet.».

En annen effekt ved dette valget av synsvinkel, er at vi får et nytt blikk på etter hvert velkjente historier fra Ukraina. Det er mulig å lese kattens forsiktige jakt i natten som en slags allegori for Kyivs sivilister og deres prøvelser, som har fått sine hjem bombet og sine liv lagt i ruiner. «Hun vil ikke gå til det åpne stedet. Den døde katten er der nok ennå. Den lukter, slik restene av en fugl lukter, den tredje eller fjerde gangen man går forbi, og litt som restene av et bål. Hun vet ikke, men når hun tenker på katten, tenker hun på flammer.», beskrives det. Det krever ikke mye fantasi til for å se for seg ukrainerne som søkte ly fra bomberegnet i kjellerrom, og som ble tvunget ut på åpne plasser på jakt etter mat og vann, med den risikoen det innebar, og med lik liggende i gatene. Det er mulig å tolke dette enda lengre, i lys av novellens tittel og motiv. I *Kattene i Kyiv* er bare kattene igjen, menneskene er borte. Kan det tenkes at kattene som er gjenværende i Kyiv, og må overleve som best de kan, er kvinner og barn? Svært mange ukrainske menn dro fra familiene sine for å forsvare landet ved frontlinjene. Et argument for denne tolkningen, kan være fraværet av menn gjennom hele novellen. «Hun hadde to mennesker, et stort og et mindre. Ei mor og et barn.», leser vi. I tillegg er katter gjerne forbundet med feminine trekk, typisk i motsetning til hunder. Hvor

plausibel denne tolkningen er får være opp til den enkelte, men det viser hvilke muligheter Molven åpner for gjennom å velge en katt som linsen vi ser historien gjennom.

For å få fram kattens pregede sinnsleie, og hvordan traumer endrer oss, benytter forfatteren seg av en rekke språklige virkemidler, som kontraster, gjentagelser, personifikasjoner og ord med doble betydninger. En tydelig kontrast får vi servert gjennom et tilbakeblikk, hvor Molven bytter tempus fra presens til preteritum. Her beskrives savnet etter menneskene som behandlet henne godt, og ga henne trygghet. Særlig settes forholdet katten hadde til et barn fram som et klart symbol på det som har gått tapt. «De visste, hun og det minste mennesket, hva den andre ville.», står det. Sett opp mot at «Hun vet ikke.» og «Men hun er ikke sikker, …» gjentas flere ganger i novellen utenom tilbakeblikket, blir kontrasten tydelig. Igjen og igjen returnerer vi til usikkerheten og den psykiske påkjenningen som tap medfører, som novellens røde tråd. Det benyttes også metaforer som «… , mens hun fløt og fløt gjennom dagene, gjennom nettene.», som gir en slags traumatisert følelse, og personifikasjoner, det å gi menneskelige egenskaper til abstrakte fenomener, som «… mørket slipper taket, …», som også fungerer med dobbel betydning, som vi skal se i avsnittet under.

Det er også verdt å se nærmere på samspillet mellom fuglene, med sin sang, og katten. Dette kan vi også se opp mot kontrasten mellom natt og dag i novellen. Det kan virke som om katten bruker fuglene som en slags indikator på fare, og at stillheten er noe illevarslende. I novellens eksposisjon leser vi: «Hun blir værende til fuglene begynner å synge kveldssangene sine.», før hun reiser seg opp og begir seg ut. Senere blir hun usikker, og spør seg: «Er dette ei natt for å fange mus, eller vente i en busk til fuglene våkner igjen?». Når novellen nærmer seg sin spenningstopp leser vi «Fuglene sover urolig, …», mens i siste avsnitt, som kan signalisere et slags håp for framtiden, sammenfaller fuglesangen med det at mørket slipper taket. «Fuglene våkner, begynner å synge igjen i trærne og buskene over henne, rundt henne. […] Samtidig som mørket slipper taket, stiger sola, det glitrer rundt henne, alle blader, alle strå, har ørsmå vanndråper på seg, i dråpene kan hun se himmelen over, trærne, skyggene av hus som fortsatt står.», avslutter Molven. Det kan virke rimelig at fuglene er en slags metafor for en bedre framtid, som varsler inn at mørket en gang vil trekke seg tilbake, og byen vil gjenoppstå.

Hva angår språklige trekk er novellen preget av et språk som ved første øyekast kan synes enkelt, men som ved nærmere betraktning virker nøye gjennomtenkt. Det er gjennom en

katts øyne at vi opplever novellen, og det setter sitt preg på språket. Forfatteren har skrevet en verb-tung tekst, som kan virke litt selvmotsigende gitt hvor lite ytre handling som faktisk finner sted. Men det er kattens bevegelser som hele tiden driver fortellingen framover. Setningsoppbyggingen bidrar også til å gi et realistisk inntrykk av at det er en katts hode vi er inne i: «Det er lett nå, det er ingen biler der mer. Før våget hun aldri å gå over til den andre sida. Bilene kom alltid så brått, all støyen overdøvet alt annet, hun klarte ikke å tenke, ble liggende inntil fortauskanten den ene gangen hun forsøkte.». Her får vi følelsen av en indre monolog, med et typisk muntlig språk, og med innskytelser underveis. Dette er med på å bringe katten til liv, og gjennom den også omgivelsene.

En rimelig konklusjon kan kanskje være at Molven i *Kattene i Kyiv* tar opp temaer knyttet til krigens traumer, og hvilke konsekvenser det kan ha for oss når livet forandres til det ugjenkjennelige. Hun får fram dette blant annet gjennom en noe uvanlig komposisjon av teksten, med et originalt valg av synsvinkel som vi opplever historien gjennom. Dette kan tolkes i overført betydning, og lar oss utforske en kjent tematikk med nye briller. De språklige virkemidlene er med på å understøtte hvordan traumer forårsaker sprekker i grunnmuren vår, og gjør at vi kan stå i fare for å miste oss selv. Særlig er kontrastbruken effektiv for å sette nåtidens tvil og frykt opp mot fortidens trygghet og visshet. Vi ser hvordan Molvens penn angriper temaet fra en rekke ulike sider, som alle er med på å forsterke de fundamentale endringene som kan oppstå i ens egen natur etter å ha opplevd noe så dramatisk.

Litteratur:

Molven, Rannveig Fern Leite. «Kattene i Kyiv». *Vannvokteren.* Oslo: Cappelen Damm 2023

Scott, Ida: *Ukraina-krigen* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 17. november 2023 fra https://snl.no/Ukraina-krigen